

Závěr

Dovolání v trestním řízení představuje mimořádný opravný prostředek, který úzce vymezenému okruhu oprávněných osob umožňuje svou vlastní iniciativou vyvolat přezkumnou činnost Nejvyššího soudu. Závěr této práce nemá být teoretickým opakováním právní úpravy dovolání, ale spíše shrnutím celé problematiky, připomínek a možných návrhů de lege ferenda. Jen chci konstatovat, že po celou dobu psaní této práce jsem se snažila vyhnout se strohému teoretickému výkladu, který by připomínal poněkud rozsáhlejší učebnici o dovolání, přičemž to bylo na celé práci nejsložitější. Při tak teoretickém tématu je velice obtížné zcela se vyhnout popisným pasážím.

Právní úprava dovolání je ucelená a komplexní a představuje tak moderní právní úpravu obsaženou v poněkud zastaralém trestním řádu, který sice díky nesčetným novelizacím, které následovaly po roce 1989, má „tvář“ demokratického trestního řádu, ale v každém případě zůstává zákonem z roku 1961 s mnoha připomínkami minulého režimu. Jednou z těchto připomínek je právě úprava ostatních mimořádných opravných prostředků a to zejména stížnosti pro porušení zákona. Stížnost pro porušení zákona by mohla být z nového trestního řádu zcela vypuštěna a to za předpokladu, že dojde ke změně v právní úpravě dovolání tak, aby bylo možno na základě podaného dovolání přezkoumávat i takové právní vady, které jsou důsledkem nesprávného skutkového zjištění. Pak by ani Nejvyšší soud nemohl tak často odmítat dovolání s poukazem na vázanost zjištěným skutkovým stavem, neboť za přesně stanovených zákonných podmínek by tyto vady vzniklé na základě nesprávného skutkového zjištění byl povinen přezkoumat. Není možno říci, že skutkový stav zjištěný soudem prvního a druhého stupně musí být správný, neboť v žádné lidské činnosti není možno vyloučit riziko omylů. Vyjdu-li z předpokladu zákonodárce, že rozhodovací činnost soudu vyššího stupně by měla být zárukou kvalitnější činnosti, pak by přezkum právních vad vzniklých na základě nesprávného skutkového zjištění Nejvyšším soudem měl být zárukou toho, že dojde k opravdu důkladnému přezkoumání napadeného rozhodnutí a řízení mu předcházejícího tak, aby byl opravdu v co největší míře vyloučen omyl soudu nalézacího a odvolacího. Dosud platná úprava přezkumné činnosti Nejvyššího soudu tak, že je tento vázán skutkovým stavem dříve zjištěným, vyvolává dle mého názoru nežádoucí stav, který neumožňuje přezkoumat ty vady, které vznikly právě nesprávným skutkovým zjištěním soudu prvního stupně a potvrzeným soudem stupně druhého.

Jak již bylo na několika místech řečeno a často opakováno, dovolání je formalizovaným mimořádným opravným prostředkem, kterým je možno napadat jen taxativně vymezená rozhodnutí soudu druhého stupně, z taxativně vymezených dovolacích důvodů a učinit tak mohou pouze oprávněné osoby v zákonem stanovené lhůtě. Důvodem, proč i v závěru práce tuto stručnou charakteristiku dovolání opakuji, je ten, že bych se chtěla vyjádřit ke každým jednotlivým charakteristickým znakům. Možnost dovoláním napadnout pouze rozhodnutí soudu druhého stupně je zárukou, že již proběhlo řízení před soudem prvního stupně, jehož rozhodnutí bylo na základě řádného opravného prostředku přezkoumáno soudem druhého stupně. Neexistuje zde žádná možnost, aby bylo přezkoumáno rozhodnutí soudu prvního stupně a to i přesto, že by takový přezkum mohl být v zájmu ochrany zákonnosti a spravedlnosti. Na druhou stranu je zřejmé, že možnost podat dovolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně není možno ponechat na iniciativě stran trestního řízení, ani na nejvyšším státním zástupci. Ve slovenské právní úpravě je tato možnost ponechána ministru spravedlnosti, což podle mého názoru opět vyvolává nežádoucí ingerenci moci výkonné do činnosti moci soudní. Proto jsem přesvědčena, že platná právní úprava umožňující přezkoumávat toliko rozhodnutí soudu druhého stupně, je správná, zvláště v situaci, kdy na základě podaného dovolání je přezkoumáváno i řízení předcházející napadenému rozhodnutí, čímž se rozumí rozhodnutí soudu prvního stupně.

Taxativní výčet dovolacích důvodů je poměrně široký, obsahuje dovolací důvody, které vytykají vady hmotného a procesního práva, dovolací důvody kombinované a obecný dovolací důvod, který je podmíněn uložením trestu odnětí svobody na doživotí. I přesto, že trestní řád obsahuje třináct dovolacích důvodů, což se může jevit jako hodně, jsou tyto důvody často formulovány tak, že je jejich aplikace problematická. Nejspornějším dovolacím důvodem je důvod dle ust. § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, neboť ten umožňuje opět přezkoumávat nesprávné právní posouzení skutku nebo jiné hmotněprávní posouzení a to opět za předpokladu, že je Nejvyšší soud vázán již dříve zjištěným skutkovým stavem. Opět k tomu musím zopakovat, že rozšíření přezkumné činnosti Nejvyššího soudu i na nesprávná skutková zjištění by bylo dle mého názoru vítanou a přínosnou změnou právní úpravy dovolání. Jsem o tomto přesvědčena navzdory tomu, že by toto rozšíření přezkumné činnosti Nejvyššího soudu zcela jistě vedlo ke zvýšení počtu podaných dovolání. Ale vzhledem k široké možnosti konat řízení u Nejvyššího soudu v neveřejném zasedání se

domnívám, že by i tento do jisté míry zvýšený počet podání dobu rozhodnutí o dovolání nijak radikálně neprodloužil.

Rovněž se domnívám, že i rozšíření zákonného okruhu osob oprávněných podat dovolání, by mohlo být návrhem de lege ferenda, neboť ve srovnání se slovenskou úpravu je okruh osob oprávněných podat dovolání příliš úzký. Možnost jiných osob, vyjma obviněného a nejvyššího státního zástupce, podat dovolání, je podmíněna buďto zbavením nebo omezením způsobilosti obviněného k právním úkonům, či jeho věkem, kdy v těchto případech mají možnost podat dovolání také zákonný zástupce, obhájce či orgán sociálně-právní ochrany dětí. Všechny osoby vyjma nejvyššího státního zástupce jsou povinny podat dovolání prostřednictvím obhájce s tím, že v opačném případě takové podání nebude považováno za dovolání. Jsem přesvědčena o tom, že tento okruh osob by měl být rozšířen stejně jako v případě odvolání tak, aby i další osoby měly právo dovolání podat. Nejsem si již zcela jistá tím, zda by toto oprávnění mělo být podmíněno výslovným souhlasem obviněného, neboť jak již jsem dříve nastínila, nechuť podat dovolání (i v případě, kdy by mohlo mít naději na úspěch) může být způsobena zklamáním z výsledku odvolacího řízení a může tak znemožnit i oprávněný přezkum napadeného rozhodnutí Nejvyšším soudem. Pokud by osoby oprávněné podat odvolání měly toto právo rozšířeno i na dovolání, zabránilo by se možným následkům nesprávné rozhodovací činnosti soudů nižších stupňů. Na druhou stranu, obvinění často zaměňují dovolání s třetím přezkumným stupněm a s rozšířením počtu osob oprávněných podat dovolání by se rozšířil současně i počet osob, které nejenže považují dovolání za třetí instanci, ale podávají i tento opravný prostředek. Opět ale musím konstatovat, že vzhledem k široké možnosti Nejvyššího soudu rozhodovat v neveřejném zasedání, by tato změna nevedla k přílišnému prodloužení doby potřebné k rozhodnutí o dovolání, neboť z praktické zkušenosti je již nyní zcela zřejmé, že o dovoláních podaných osobami oprávněnými podat odvolání by bylo nejčastěji rozhodováno odmítnutím. Povinnost obviněného (do budoucna i jiných oprávněných osob) podat dovolání prostřednictvím obhájce by měla být zachována, neboť podání obviněných (nebo účastníků civilního řízení), kterými se musí soudy někdy zabývat, mnohdy nesplňují ani základní požadavky zákonem na ně kladené a proto podání prostřednictvím obhájce je zárukou minimálně kvalitně podaného dovolání se všemi formálními a obsahovými náležitostmi, přičemž při tomto hodnocení pomímám fakt, jakou naději na úspěch podané dovolání má. Sporná může být otázka, zda další osoby oprávněné podat dovolání (nyní v případě zbavení či omezení způsobilosti obviněného

k právním úkonům či v případě mladistvého, do budoucna i jiných oprávněných osob), by měly podávat dovolání prostřednictvím obhájce obviněného či si zvolit vlastního obhájce nebo požádat o jeho ustanovení. Logické by bylo, kdyby bylo dovolání podáváno prostřednictvím původního obhájce obviněného (pokud jej měl), neboť ten je seznámen s celým průběhem trestního řízení. Pokud obviněný v původním řízení obhájce neměl, je třeba zvolit si obhájce jiného či požádat o jeho ustanovení. Jen pro úplnost uvádím, že se vždy bude jednat o advokáta, neboť pouze tento může vystupovat v trestním řízení jako obhájce. Dalším problémem může být, pokud jak obviněný tak ostatní oprávněné osoby budou chtít podat dovolání; je totiž zcela zřejmé, že pokud všechny tyto osoby budou podávat dovolání prostřednictvím téhož obhájce, bude se jednat pouze o opakování argumentace obsažené v „prvním“ dovolání. Jistou možností by bylo omezit oprávnění dalších osob podat dovolání pouze na případy, kdy by dovolání nepodával obviněný, neboť by se tak zamezilo totožným podáním. Faktem ovšem zůstává, že úzký okruh osob oprávněných podat dovolání zdůrazňuje mimořádný charakter opravného prostředku, který by však dle mého názoru zůstal zachován i v případě, kdy by se tento úzký okruh poněkud rozšířil. Kromě výše uvedených by se měl okruh osob oprávněných podat dovolání rozšířit rovněž na poškozeného, neboť tento má na výsledku trestního řízení také svůj zájem týkající se zejména náhrady škody a za současné právní úpravy nemá možnost podat dovolání, jen učinit podnět u státního zastupitelství, které tyto podněty v rámci dvouměsíční lhůty zasílají nejvyššímu státnímu zástupci, přičemž záleží pouze na něm, zda dovolání podá či nikoli.

Současná právní úprava dovolání zná jen jednu zákonnou lhůtu pro jeho podání bez ohledu na to, zda je dovolání podáváno ve prospěch či v neprospěch obviněného. Zavedení rozdílné lhůty podle toho, zda je dovolání podáváno ve prospěch či v neprospěch by jistě vedlo k posílení postavení obviněného v trestním řízení, ale současně by zde nedošlo k narušení rovnosti stran, neboť lhůta k nápravě chyby v trestním řízení, která je jednoznačně ve prospěch obviněného, by jistě měla být delší než jsou zákonné dva měsíce, které trestní řád dává oprávněným osobám k podání dovolání. Rovněž je sporná otázka stojící na pomezí mezi zákonnou lhůtou k podání dovolání a obsahovými náležitostmi dovolání, kdy není zachována rovnost dovolatelů v tom smyslu, že dle nálezů ústavního soudu musí soud prvního stupně v případě dovolání nesplňujícího obsahové náležitosti (např. neúplné nebo blanko dovolání) vyzvat dovolatele k odstranění vad a ten tak získá navíc dvoutýdenní lhůtu k doplnění vadného podání. Naopak dovolatel, jehož podání je bezvadné, je limitován dvouměsíční

lhůtou, po kterou jen může měnit rozsah a důvody dovolání. Z popisu tohoto stavu se zdá, že jsou paradoxně znevýhodněni ti dovolatelé, kteří podávají bezvadná dovolání. V praxi jsem se já osobně nesetkala ještě s nikým, kdo by riskoval podání blanko dovolání v poslední den zákonné lhůty a možnost odmítnutí pro nesplnění obsahových náležitostí a následné podání ústavní stížnosti. Na druhou stranu, ti dovolatelé, kteří podali dovolání splňující veškeré náležitosti, již svého práva na spravedlivý proces využili plně svým podáním a jen těžko by bylo možno jak od soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, tak od Nejvyššího soudu, požadovat, aby ve svém rozhodnutí vyčkával na změnu právní argumentace a dovolacích důvodů podaných po zákonné lhůtě. Faktem ovšem zůstává, že lhůta dvou měsíců k podání dovolání je v odborné literatuře považována za dostatečně dlouhou, ale prodloužení lhůty k podání dovolání ve prospěch obviněného, jak jsem již výše nastínila, by bylo přínosem zejména pokud se jedná o kvalitu podaného dovolání a shromáždění veškerých podkladů. Jsem přesvědčena, že zájem o nápravu těch nejzávažnějších vad napadeného rozhodnutí by měl převládnout nad zájmem o stabilitu a nezměnitelnost pravomocných rozhodnutí v trestní věci, neboť v případě trestního rozsudku se jedná o jeden z nejzásadnějších zásahů do práv a svobod obviněných.

Nechci, aby závěr mé práce vyzněl pouze jako kritika současné právní úpravy dovolání, neboť i přes možné návrhy de lege ferenda je zřejmé, že tato právní úprava plní svou funkci dobře a to i vzhledem k tomu, že od své účinnosti byla doposud novelizována jen jednou a to zákonem č. 200/2002 Sb., který se dotkl zejména úpravy dovolacích důvodů. Problémem je spíše samotný trestní řád, který i přes fakt, že od sametové revoluce uplyne letos 20 let, stále zůstává zákonem z roku 1961 a velkým přínosem by bylo schválení nového trestního řádu a nikoli jen neustále novelizace, které se snaží „zalepit“ to, co zbylo po socialistickém zákonodárství. Možná je tento můj názor příliš radikální, ale domnívám se, že by se již české právo mělo definitivně vzdát veškerých přežitků z minulé éry a vytvářet nové zákony tak, aby odpovídaly době, ve které současně žijeme.